

Andrzej Ochocki*

Statystyka społeczna, red. Tomasz Panek, wydanie 2., PWE, Warszawa 2014

W 2014 roku ukazało się drugie, zmienione wydanie podręcznika pt. *Statystyka społeczna*, w którym zaprezentowano ilościowe metody analizy ważnych procesów i kwestii społecznych: zastępowalności pokoleń, aktywności ekonomicznej ludności, zdrowia publicznego, edukacji, konsumpcji, jakości życia, gospodarowania czasem, ubóstwa i wykluczenia społecznego. Książkę otwierają dwa rozdziały: pierwszy, poświęcony metodologii statystycznych badań zjawisk społecznych oraz drugi, omawiający wybrane badania w sferze społecznej zrealizowane w ramach statystyki publicznej w Polsce. W ostatnim rozdziale przedstawiono metody oceny polityki społecznej państwa. Są to podstawowe obszary statystyki społecznej. Niemniej jednak pożytecznym uzupełnieniem w kolejnym wydaniu podręcznika byłaby jeszcze problematyka funkcjonowania instytucji kultury, organizacji pozarządowych oraz politycznych wyborów obywateli. Te sfery życia społecznego mają również kluczowe znaczenie dla spójności społeczeństwa.

Jan Kordos (rozdział pierwszy) zarysował system statystyki społecznej w Unii Europejskiej, który wiąże statystykę sektorową z rachunkami społecznymi i rachunkami narodowymi poprzez szeroki zestaw wskaźników społecznych, badania grup ryzyka i mikrosymulacje zjawisk społecznych. Omówił także zasady konstrukcji wskaźników społecznych, zwracając szczególną uwagę na konieczność zapewnienia ich jednoznacznej interpretacji, odporności na arbitralne założenia i manipulacje, porównywalności w analizach międzynarodowych, aktualności, oraz podkreślił potrzebę racjonalizacji obciążeń finansowych i czasowych niezbędnych w procesie generowania wartości wskaźników społecznych. W nawiązaniu do klasyfikacji NUTS, obowiązującej w Unii Europejskiej, ukazał dotychczasowy dorobek i użyteczność rozwijania metod oceny parametrów statystycznych dla małych obszarów. Zwrócił także uwagę na znaczenie prac metodologicznych prowadzonych w Eurostacie, których celem jest osiąganie wysokiej jakości danych statystycznych.

Przegląd statystycznych badań społecznych w Polsce odnajdujemy w drugim rozdziale napisanym przez tego samego autora, który przez długie lata programował i realizował badania społeczne w Głównym Urzędzie Statystycznym. Lista tych badań jest długa; obejmują one szerokie spektrum zjawisk społecznych, w tym m.in. problematykę demograficzną, stan zdrowia ludności, aktywność zawodową obywateli, dochody ludności, budżety i warunki życia gospodarstw domowych, gospodarowanie czasem. Tworzą one szczególnie cenną bazę odniesienia zarówno dla programowania aktualnie podejmowanych badań społecznych, jak i dla prac metodologicznych w ramach harmonizacji badań statystycznych w Unii Europejskiej.

Irena E. Kotowska i Wiktoria Wróblewska (rozdział trzeci) scharakteryzowały zmiany demograficzne w Polsce w drugiej połowie XX wieku oraz w okresie 1989–2011. Analiza objęła ruch naturalny ludności, trwanie życia, proces zastępowalności pokoleń oraz struktury płci, wieku i stanu cywilnego ludności. Bardzo skrótowo potraktowano proces zawierania i rozpadu małżeństw, chociaż zwrócono uwagę na osłabienie skłonności do zawierania małżeństw i wzrost

nateżenia rozwodów w pierwszej dekadzie XXI wieku. Opis procesu starzenia się ludności i zasobów pracy pozwolił zwrócić uwagę na jego negatywne skutki w sferze ekonomicznej i społecznej. Zabrakło jednak prezentacji metod pomiaru tych skutków oraz ich oceny, nawiązujących chociażby do prawa równowagi wynagrodzeń i emerytur w procesie podziału dochodu narodowego w gospodarce rynkowej (A. Ochocki) oraz zjawiska transferów dochodowych między gospodarstwami domowymi (J. Kurkiewicz, P. Szukalski). Pominęto także problematykę migracji wewnętrznych i zagranicznych ludności, a są to przecież zjawiska będące przejawem mobilności społecznej ludności.

Tomasz Panek, redaktor podręcznika opracował dwa rozdziały: czwarty – poświęcony zagadnieniu poziomu i jakości życia oraz szósty – obejmujący problematykę statystycznego opisu ubóstwa i wykluczenia społecznego. W nawiązaniu do klasyfikacji potrzeb A. Masłowa ukazał problemy definicyjne i operacyjne związane z diagnozowaniem potrzeb oraz przedstawił szeroki zestaw sposobów pomiaru poziomu i jakości życia. Wyodrębnił przy tym systemy wskaźników monetarnych i tych wyrażanych w jednostkach naturalnych. Opisał także przykłady zakresu merytorycznego wskaźników przyjmowanych w różnych koncepcjach, m.in. OECD, Europejskiego Systemu Statystycznego, Rady Monitoringu Społecznego w Polsce. Obok wskaźników częściowych zaprezentował wybrane wskaźniki syntetyczne: taksonomiczną miarę rozwoju (Z. Hellwig), wskaźnik oparty na metodzie dystansowej, wskaźnik rozwoju społecznego (*Human Development Index*). Następnie ukazał zmiany poziomu i jakości życia w Polsce w latach 2007–2011 na podstawie danych Diagnozy Społecznej w zakresie dochodów gospodarstw domowych, wyżywienia, dóbr trwałego użytku, warunków mieszkaniowych, kształcenia dzieci, uczestnictwa w kulturze, wypoczynku i ochrony zdrowia. Na podstawie tych wskaźników częściowych autor zaprezentował także taksonomiczną miarę rozwoju dla województw w 2011 roku. Wykorzystując tzw. metodę bezwzorcową o formule średniej arytmetycznej, ukazał jeszcze inny zestaw wskaźników częściowych w celu obliczenia miary syntetycznej dla poszczególnych województw: poziom cywilizacyjny, dobrobyt materialny, kapitał społeczny, dobrostan społeczny, patologie, dobrostan fizyczny, dobrostan psychiczny, stres życiowy. Ten zestaw wskaźników ilustruje kierunek eksploracji, akcentujący jakościowy aspekt życia człowieka. W tym kontekście należy również rozpatrywać zjawisko ubóstwa zarówno w zakresie materialnych warunków życia, jak i przejawów wykluczenia społecznego.

Statystyczny pomiar ubóstwa materialnego obejmuje szeroki zestaw wskaźników (indeksów) opartych na różnie definiowanych jego granicach. Są to m.in.: minimum egzystencji, poziom relatywnych dochodów lub wydatków gospodarstwa domowego, subiektywne linie ubóstwa, a także granice niskich dochodów, ustanawianych w systemach świadczeń socjalnych (tzw. granice oficjalne). Agregatowe indeksy ubóstwa monetarnego mierzą jego zasięg, głębokość, intensywność i dotkliwość. Konstruowane są również wskaźniki ubóstwa monetarnego i niemonetarnego (deprywacji), oparte na teorii zbiorów rozmytych, co umożliwia ukazanie tego zjawiska w ujęciu wielowymiarowym. Trudniejsze kwestie metodologiczne wiążą się z próbami statystycznego opisu wykluczenia społecznego, przede wszystkim ze względu na charakter i wielowymiarowość tego zjawiska. Dokonany przegląd różnych definicji pozwolił stwierdzić, że „wykluczenie społeczne jest określane w kategoriach niemożności uczestniczenia w istotnych aspektach życia społecznego, gospodarczego, politycznego i kulturalnego danego społeczeństwa.” (s. 199). Niemniej jednak, konstruowane są wskaźniki zagrożenia deprywacją zaspokojenia określonych potrzeb zarówno gospodarstw domowych, jak i całych społeczności lokalnych. W prezentowanym podręczniku ograniczono się do opisu konstrukcji i właściwości

wskaźnika deprivacji w populacji gospodarstw domowych. Warto także sięgnąć do wskaźników mierzących poziom deprivacji w skali społeczności lokalnych, np. wielowymiarowego indeksu deprivacji lokalnej czy indeksu Theila. Są to miary, które umożliwiają dokonywanie ewaluacji programów wsparcia finansowego dla jednostek terytorialnych o głębokich deficytach w zakresie ekologii, finansów, gospodarki, infrastruktury technicznej, usług komunalnych, kultury, mieszkalnictwa, świadczeń społecznych, rynku pracy, edukacji i zdrowia.

Adam Szulc (rozdział piąty) dokonał zwartego opisu właściwości wybranych metod analizy poziomu i zróżnicowań dochodów oraz wydatków konsumpcyjnych gospodarstw domowych. Na wstępie słusznie podkreśla, że te kategorie ekonomiczne stanowią punkt wyjścia i podstawę badania zarówno zamożności gospodarstw domowych, jak i dobrobytu społecznego (A. Sen). Skrupulatnie analizuje różne ujęcia składników dochodów i wydatków konsumpcyjnych gospodarstwa domowego, akcentując konieczność dochowania staranności w tej kwestii ze względu na wymogi porównań w czasie i przestrzeni. W tym kontekście uzasadnia także konieczność stosowania skal ekwiwalentności oraz wskazuje dwie metody ich ustalania: normatywną i empiryczną. Prezentację metod analizy rozkładu dochodów i wydatków rozpoczyna od ich najprostszych formuł w postaci zróżnicowań kwantylowych. Szczegółowo opisuje indeks Giniego i jego właściwości, a następnie wskazuje na próby analizy nierówności dochodowych z wykorzystaniem trzech postaci funkcji gęstości i dystrybuanty: logarytmiczno-normalnego, rozkładu Daguma oraz Singla-Meddali. Ilustracją dla tych metod są przykłady numeryczne, w których wykorzystano dane badania budżetów gospodarstw domowych GUS z 2010 roku. Zaprezentowano także krzywe Engla jako narzędzie analizy zachowań konsumentów oraz metodę obliczania skal ekwiwalentności za pomocą modelu popytu. W końcowej części rozdziału dokonano krótkiego przeglądu analiz dochodów i konsumpcji przeprowadzonych przez różnych autorów w Polsce w latach 2000–2011.

Irena E. Kotowska, Anna Matysiak i Paweł Strzelecki (rozdział siódmy) zaprezentowali podstawowe miary aktywności zawodowej ludności oraz sposoby statystycznego opisu zmiany statusu osób na rynku pracy w ujęciu: pracujący, bezrobotny, bierny zawodowo. Zwrócili przy tym uwagę na różnice w definiowaniu kategorii osób aktywnych zawodowo i bezrobotnych, np. urzędowe rejestry bezrobotnych, BAEL, Eurostat. Przyjmując założenie, że proces zmian statusu na rynku pracy jest realizacją procesu Markowa, oszacowali prawdopodobieństwa tych zmian według trzech poziomów wykształcenia ludności Polski w latach 2003–2005. Przykład ten dowodzi użyteczności zastosowanej metody do oceny ryzyka bezrobocia i jego zróżnicowania ze względu na poziom wykształcenia: im wyższy poziom wykształcenia, tym ryzyko mniejsze. Część empiryczna rozdziału zawiera analizę aktywności zawodowej, zmiany struktur zatrudnienia oraz bezrobocia w Polsce i w różnych latach, zwłaszcza w okresie po 1989 roku. W ostatnim podrozdziale podjęto problematykę migracji zarobkowych i skutków tego zjawiska dla rynku pracy zarówno w kraju pochodzenia migrantów, jak i w kraju docelowym migracji. Ukazano system statystyki migracji zagranicznych w Polsce, zwracając zarazem uwagę na trudności w pozyskiwaniu danych o strumieniach migracji i cechach migrantów. Ciekawą informacją są także szacunki liczby Polaków pozostających czasowo za granicą w powiązaniu z datą otwarcia dla nich rynków pracy w krajach Unii Europejskiej (szacunki GUS). W podsumowaniu tej części rozdziału zasygnalizowano problem korzyści i strat wynikających z migracji zarobkowej w kontekście spożytkowania kapitału ludzkiego w państwach emigracji i imigracji.

Wiktoria Wróblewska (rozdział ósmy) dokonała szerokiego przeglądu metod pomiaru stanu zdrowia ludności i nierówności społecznych w zdrowiu w nawiązaniu do trzech ujęć

konceptualnych: biomedycznego, biopsychospolecznego i społeczno-ekologicznego. Otóż stan zdrowia ludności należy definiować zarówno w odniesieniu do poszczególnych osób, jak i całej populacji. W obydwu wypadkach są to zabiegi złożone, które wymagają przyjęcia określonej idei poznawczej, szeregu założeń metodologicznych, a także postawienia pytań dotyczących celów badawczych. Ilustracją tych problemów są różnorodne i dyskusyjne definicje zdrowia ludzkiego. Podkreśla się przy tym, że definicje zdrowia oparte na pozytywnym jego opisie mają ograniczone możliwości operacyjnego zastosowania ze względu na skomplikowany charakter i wielość czynników procesu przejścia od zdrowia do choroby człowieka. Dlatego też sposoby pomiaru stanu zdrowia w wymiarze całej populacji są zwykle konstruowane na zasadzie identyfikacji zjawisk, które negatywnie wpływają na sprawność fizyczną i psychiczną człowieka, możliwość pełnienia przez niego określonych ról rodzinnych i społecznych oraz na długość życia ludzkiego. Są to przede wszystkim: zachorowalność, chorobowość, śmiertelność z powodu określonych chorób i umieralność według płci, wieku, wykształcenia i innych cech ludności. Tak więc u podstaw konstruowania mierników stanu zdrowia odnajdujemy założenia odnoszące się do występowania określonych chorób, niesprawności, a także subiektywnego postrzegania stanu zdrowia przez ludzi. Dwie międzynarodowe klasyfikacje mają bezpośrednie zastosowanie w algorytmach tych miar: klasyfikacja chorób i problemów zdrowotnych (ICD) oraz klasyfikacja funkcjonowania, niesprawności i zdrowia (ICF). Autorka rozdziału wyjaśnia także w sposób klarowny model przejścia w zdrowiu (WHO) i relacje zachodzące pomiędzy umieralnością, chorobowością i niesprawnością, które stanowią podstawę konstruowania sumarycznych miar stanu zdrowia ludności, m.in.: oczekiwanej długości trwania życia bez niepełnosprawności, oczekiwanej długości trwania życia w zdrowiu i innych. Podane przykłady obliczeń tych miar ułatwiają zrozumienie ich walorów poznawczych. Warto w związku z tym przywołać fakt, że w niektórych krajach Unii Europejskiej odnotowano skracanie się oczekiwanego trwania życia w zdrowiu mimo wydłużania się przeciętnego dalszego trwania życia ludności, np. w Danii, Francji, Polsce i na Słowacji. Zjawisko to wyjaśnia teoria ekspansji chorobowości, według której zwiększenie się prawdopodobieństwa przeżycia osób z niesprawnością i chorobami przewlekłymi skutkuje wydłużeniem przeciętnego trwania życia populacji i zwiększeniem frakcji osób chorych i niepełnosprawnych, zwłaszcza w starszych grupach wieku. W końcowej części omawianego rozdziału zostały zaprezentowane metody pomiaru nierówności społecznych w zdrowiu: krzywa koncentracji zdrowia, regresyjne indeksy nierówności, indeks różnic i wskaźnik ryzyka populacyjnego. Przedstawione metody statystycznego opisu stanu zdrowia ludności i społecznych nierówności w zdrowiu mają swoje praktyczne zastosowania w analizach poprzedzających formułowanie określonych programów zdrowotnych, dokonywanie ocen efektywności ekonomicznej i społecznej tych programów, a nawet skuteczności konkretnych procedur medycznych.

Agnieszka Chłoń-Domińczak (rozdział dziewiąty) opisuje metody pomiaru aktywności edukacyjnej społeczeństwa w okresie całego życia oraz analizuje niektóre tendencje w tym zakresie w krajach Unii Europejskiej i OECD, zwłaszcza w ramach edukacji formalnej. Na przykładzie systemu oświaty i szkolnictwa wyższego w Polsce i Niemczech zwraca uwagę na odrębności tych systemów w różnych krajach, co zrodziło potrzebę opracowania przez UNESCO Międzynarodowej Standardowej Klasyfikacji Kształcenia (ISCED), która obejmuje siedem poziomów edukacyjnych. Następnie szczegółowo przedstawia obszary statystyki edukacji, a mianowicie: systemy kształcenia i szkolenia, udział dorosłych w procesie uczenia się przez całe życie, a także monitorowanie polityki edukacyjnej, badań naukowych, zatrudnienia oraz spójności

społecznej w kontekście zadań edukacyjnych. Prezentuje także macierz wskaźników edukacji w bazie danych OECD. Specjalne miejsce zajmuje prezentacja celów i zakresu badań procesów edukacyjnych w ramach statystyki publicznej w Polsce. Cenne informacje zawiera podrozdział poświęcony źródłom danych, zwłaszcza generowanych w badaniach międzynarodowych koordynowanych przez OECD oraz Międzynarodowe Stowarzyszenie Ewaluacji Osiągnięć Edukacyjnych (IEA). Dane te umożliwiają konstruowanie wskaźników jakościowych w statystycznym opisie efektów kształcenia na różnych poziomach. Kompleksowa analiza osiągnięć i nierówności edukacyjnych w krajach OECD jest możliwa na podstawie bogatego zestawu wskaźników prezentowanych w kolejnych opracowaniach tej organizacji pod tytułem „Education at a Glance”. Warto podkreślić, że poziom skolaryzacji dzieci i młodzieży w krajach europejskich jest bardzo wysoki bez względu na występujące między nimi różnice w wolumenie dochodu narodowego. Jednocześnie zwiększa się odsetek ludności osiągającej wyższe wykształcenie na poziomie uniwersyteckim. Zasadnicza różnica polega jednak na tym, że wydatki publiczne i prywatne na jednego studenta szkół wyższych różnych typów w krajach najbardziej rozwiniętych gospodarczo są nawet pięciokrotnie wyższe w porównaniu z krajami mniej zaawansowanymi pod tym względem (interesujące jest w tym kontekście np. porównanie Polski i Niemiec). Przeprowadzona w omawianym rozdziale analiza potwierdza tę sytuację i zarazem uzasadnia potrzebę stosowania w większym zakresie wskaźników jakościowych w statystycznym opisie procesów edukacyjnych i ich efektów zarówno w skali danego kraju, jak i w porównaniach międzynarodowych.

Ilona Błaszczak-Przybycińska (rozdział dziesiąty) przedstawiła możliwości analizy gospodarowania czasem w społeczeństwie na podstawie badania budżetów czasu osób tworzących gospodarstwa domowe oraz sposoby wyceny pracy domowej i czasu wolnego. Uzasadnieniem teoretycznym tych prac jest m.in. teoria alokacji czasu G.S. Beckera. W przystępny sposób została omówiona metodologia badania budżetów czasu ze szczególnym uwzględnieniem badania koordynowanego przez Eurostat, które przeprowadzono w Polsce w okresie 2003–2004. Następnie zaprezentowano dwie metody wyceny prac wykonywanych w gospodarstwie domowym: metodę stawek rynkowych i metodę kosztów alternatywnych. Sporo miejsca poświęcono także metodom wyceny czasu wolnego, zwracając uwagę na trudności i ograniczenia metodologiczne w tym zakresie. Praktyczna użyteczność badania budżetu czasu została zilustrowana analizą średniego dobowego czasu trwania czynności na osobę, średniego dobowego czasu wykonywania czynności na osobę wykonującą daną czynność oraz odsetka osób wykonujących określone czynności w dni powszednie, sobotę i niedzielę (2004). Rezultaty badania budżetu czasu w okresie 2003–2004 zostały także wykorzystane przez autorkę omawianego rozdziału do oszacowania wartości pracy domowej. I tak globalna wartość prac domowych wyniosła 284,5 mld zł, co odpowiadało 30,9% PKB w 2004 roku. Wykorzystując to oszacowanie ukazano strukturę źródeł tworzenia wartości pracy domowej według grup prac domowych oraz udziału mężczyzn i kobiet w 2011 roku. Rozważania metodologiczne i ilustracje empiryczne zawarte w tym rozdziale ukazały potrzebę podejmowania problematyki gospodarowania czasem w badaniach statystycznych ze względu na ich użyteczność jako przesłanki ewaluacji polityki społecznej i programowania określonych rozwiązań, np. gdy chodzi o dyskutowaną w naszym kraju potrzebę uwzględnienia w świadczeniach emerytalnych wartości czasu przeznaczanego na wychowywanie małych dzieci w sytuacji niepodejmowania pracy zarobkowej.

Adam Szulc (rozdział jedenasty) opisał metody umożliwiające ocenę realizacji polityki społecznej, a ściślej świadczeń socjalnych z pomocy społecznej, zasiłków rodzinnych, zasiłków dla bezrobotnych etc. Polityka społeczna państwa jest w tym wypadku pojmowana w węższym znaczeniu. Poszczególne części zawierają metody statystycznego opisu: rozkładu świadczeń, nieszczelności systemu świadczeń socjalnych i zjawiska wykluczenia z systemu, wpływu świadczeń socjalnych na stopień nierówności dochodowych i zjawiska ubóstwa, charakterystyk społeczno-demograficznych odbiorców świadczeń oraz pomiaru wpływu świadczeń socjalnych na sytuację materialną ich odbiorców. Przedstawione ilustracje rozkładu świadczeń socjalnych ukazują odsetek otrzymujących pomoc i wielkość tej pomocy według rodzajów świadczeń z uwzględnieniem granic ubóstwa, co stanowi punkt wyjścia dla pogłębionych analiz efektywności polityki socjalnej państwa. Następnym krokiem takiej analizy jest ocena rozmiarów błędów w dystrybucji świadczeń: częstość przydzielania świadczeń osobom nieuprawnionym (błąd pierwszego rodzaju), częstość pomijania osób uprawnionych do świadczenia (błąd drugiego rodzaju). Oba rodzaje błędów ujmuje łącznie wskaźnik Ravalliona, który został zaprezentowany na przykładzie dystrybucji świadczeń z pomocy społecznej w Polsce w latach 2001, 2005 i 2010. Wskaźnik ten umożliwia ocenę szczelności systemu świadczeń socjalnych. Z kolei krzywe i współczynniki koncentracji wartości świadczeń socjalnych dają podstawę do oceny ich wpływu na redukcję nierówności dochodowych. Efektywność transferów społecznych można ocenić także poprzez porównanie indeksów zasięgu ubóstwa przed i po otrzymaniu świadczeń socjalnych. Opis profili społeczno-demograficznych odbiorców świadczeń za pomocą modeli regresji probitowej lub logitowej umożliwia ustalenie prawdopodobieństw wykluczenia z systemu świadczeń socjalnych osób uprawnionych z uwzględnieniem wielu zmiennych objaśniających. Szczególnie ważne jest w tym wypadku ustalenie, czy gospodarstwa domowe o wysokim ryzyku ubóstwa są narażone na relatywnie wysokie ryzyko wykluczenia z systemu świadczeń socjalnych, co świadczyłoby o niskiej efektywności świadczeń z pomocy społecznej. W końcowej części omawianego rozdziału podjęto kwestię wpływu polityki społecznej na sytuację materialną odbiorców świadczeń przy założeniu o ich jednoznacznie pozytywnym oddziaływaniu. Zaprezentowano tu metodę estymacji przez dopasowanie, co umożliwia wyznaczenie estymatora wartości średniej różnicy – np. dochodu – w sytuacji otrzymywania lub nie określonego świadczenia. Przesłanką metodologiczną do takiego postawienia problemu jest zjawisko zaniechania niektórych aktywności zarobkowych w sytuacji otrzymywania określonego świadczenia, np. zasiłku dla bezrobotnych. Ten swoisty „rachunek zysków i kosztów” może także służyć do oceny efektywności określonych rozwiązań systemowych w polityce świadczeń socjalnych.

W całości podręcznik zawiera szeroki zestaw metod statystycznego opisu zjawisk społecznych, będących przedmiotem zainteresowania polityki społecznej państwa. Prezentowane wskaźniki społeczne i modele ekonometryczne mogą być wykorzystane do analizy procesów i właściwości kluczowych kwestii społecznych, a rezultaty tych analiz – do formułowania przesłanek rozwiązań systemowych w zakresie polityki demograficznej, kształtowania dochodów ludności, przeciwdziałania ubóstwu i bezrobociu, poprawy zdrowia publicznego i rozwoju edukacji. Metody umożliwiające wycenę pracy w gospodarstwie domowym mogą posłużyć do tworzenia nowych rozwiązań w zakresie polityki społecznej wobec rodziny. Przedstawione metody oceny efektywności polityki świadczeń socjalnych, mimo ich złożoności i ograniczeń interpretacyjnych, zamykają ten rozbudowany katalog zastosowań mierników i modeli przedstawionych w podręczniku. Konstrukcja wielu mierników jest stosunkowo prosta, ale są

i takie, które wymagają znajomości podstaw statystyki opisowej i probabilistycznej. W podręczniku zwraca się także uwagę na konieczność doskonalenia statystyki publicznej oraz potrzebę rozwoju baz danych i statystyki małych obszarów, co umożliwiłoby zastosowanie wielu z prezentowanych metod w skali społeczności lokalnych. Na pozytywne podkreślenie zasługuje również bogata bibliografia, która obejmuje książki, artykuły, opracowania organizacji międzynarodowych, publikacje GUS i źródła internetowe. Studenci ekonomii, socjologii i polityki społecznej, będący adresatami tego podręcznika, mają więc dzięki niemu możliwość pogłębienia swojej wiedzy i rozwijania umiejętności w zakresie analiz procesów społecznych za pomocą zaawansowanych metod ilościowych.

*tekst opublikowany w: „Wiadomości Statystyczne”, GUS, 10/2014, s. 89–96.